

Шкідченко Владислав Петрович,
слухач магістратури 1-го курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Тереценко Ю. В.**

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ

Положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), які імplementовані в національне законодавство, а саме ст. 3 Конституції України передбачає, що людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це положення знаходить своє подальше розкриття і в ст. 29 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше, як за вмотивованим рішенням суду та лише на підставах і в порядку, встановлених законом. Конкретизуючи втілені в Конституції України ідеї про пріоритет особистості, її прав і свобод, у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) законодавець одним із завдань кримінального провадження закріпив захист особи від незаконного та необґрунтованого обвинувачення, засудження та необґрунтованого процесуального примусу, обмеження її прав і свобод [1].

Конкретні права, які дозволяють обвинуваченому (підозрюваному) реалізувати «загальне» право на захист, визначені ч. 3 ст. 6 Конвенції. Зокрема, йдеться щонайменше про такі права:

– бути негайно і детально повідомленим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

– мати час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту;

– захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

– допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

– якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, одержувати безоплатну допомогу перекладача [4].

Право на захист є частиною ширшого поняття – «право на правову допомогу». Право на правову допомогу мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією певної держави, і усі учасники кримінального провадження, а право на захист – лише підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений.

Забезпечення права на захист у кримінальному процесуальному законодавстві й у практиці процесуальної діяльності розглядається як засада, згідно з якою уповноважені службові особи зобов'язані не лише роз'яснити особі її права, а забезпечити реалізацію права на кваліфіковану правову допомогу.

Таким чином КПК України передбачено обов'язок слідчого, прокурора, слідчого судді, суду надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. У окремих випадках зазначені особи зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні за призначенням. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника [5].

Незважаючи на короткочасність затримання, за характером правообмежень воно є одним із найбільш суворих запобіжних заходів. Тому затримання в кожному випадку має бути законним і обґрунтованим, а також необхідним з урахуванням конкретних обставин, які стали підставою для його застосування [3, с. 324].

Водночас, як свідчить правозастосовча практика, порушення прав осіб, що затримуються за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, є систематичними. Зокрема, найбільш розповсюдженими видами порушень є:

– затримання без законних підстав уповноваженою службовою особою;

Варто проаналізувати справу Хасанов та інші проти Азербайджану. Відповідно до викладених матеріалів заявників було заарештовано без обґрунтованої підозри проти них під час усього періоду їх тримання під вартою. Додатково заявникам не було надано необхідних документів та пояснень щодо затримання, а також їх права були обмежені для інших цілей, а саме – покарання за політичну та соціальну активність, що в свою чергу є порушенням не лише ст. 5, а і 18 Конвенції [8].

– порушення строків затримання;

Доречно розглянути справу Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) «Новік проти України», у справі зазначається, що громадянина Новікова було затримано та взято під варту на строк 40 діб для проведення екстрадиції. Заявник скаржився на те що, національні органи не діяли із відповідною сумлінністю та порядок процедури тримання під вартою в очікувані екстрадиції не є чітко визначеним. Це проявилось в тому, що після отримання запиту про екстрадицію, національні органи протягом 17 днів вирішили, що він не має бути екстрадованим, але при цьому його не звільнили з-під варті. Таким чином у цій справі було порушено п. 1 ст. 5 Конвенції, також судом було вказано на необхідність забезпечення якості закону,

у тому випадку коли закон передбачає можливість позбавлення свободи, то такий закон має бути чітко сформульованим і передбачуваним з метою унеможливлення будь-якого свавілля [6].

– порушення права на захист;

У справі «Гелетей проти України» присутнє це порушення, адже під час відтворення обстановки та обставин подій не було залучено захисника, таким чином обмежуючи доступ заявника до правової допомоги. Такі дії є прямим порушенням п. 1 та підпункту «с» п. 3 ст. 6 Конвенції [7].

Аналізуючи порушені права у справах ЄСПЛ, що стосуються порушення права на захист при затриманні зрозуміло, що національне законодавство містить певні прогалини які створюють підґрунтя для порушення прав людини. Зважаючи на переважну більшість справ ЄСПЛ проти України необхідно акцентувати увагу законодавців на необхідності їх подолання, як в нормативному аспекті, так і у виконавчому.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.

2. Кримінальний процес: підручник/ Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х.: Право, 2014. – 824 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: редакція від 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. – К.: Ваіте, 2014. – 280 с

5. Порядок залучення захисника в кримінальному провадженні.
URL: <http://surl.li/qvej>.

6. Справа «Новік проти України» (Заява N 48068/06) Рішення; Європейський суд з прав людини від 18.12.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_442#Text.

7. Справа «Гелетей проти України» (Заява № 23040/07) Рішення; Європейський суд з прав людини від 24.04.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c52#Text.

8. Справа «Рашад Хасанов і інші проти Азербайджану» (Заява № 48653/13) Рішення; Європейський суд з прав людини від 07.06.2018. - URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-rashad-xasanov-i-inshi-proti-azerbajdzhanu-povnij-tekst-rishennya/>